

”... en i aandelig og legemlig
Henseende reddende
Gjerning ...”¹

Tre perspektiver på norsk lepraarbeid på Madagaskar i det 19. århundre.

KRISTIN NORSETH

I 1887 tok misjonsprest Thorkild G. Rosaas (1841-1923) initiativet til å bygge en institusjon for spedalske utenfor Antsirabe på Madagaskar. Hensikten var å gi dem et hjem som kunne avhjelpe deres nød og by dem legemlig og sjelelig pleie. Misjonærkollegiet og Det norske Misjonsselskaps ledelse i Stavanger godkjente planen hans. Den lokale gassiske guvernøren var interessert i spedalskearbeid og velvillig stemt overfor misjonen. Han stilte land til disposisjon på et dertil egnet, avsondret sted. Ved god hjelp av lokale kristne fikk Rosaas i løpet av 1887 bygget seks små hus av soltørret murstein samt anlagt en egen vannledning. Stedet fikk navnet Ambohipiantrána, som betyr ”Barmhjertighetens by”. Tiltaket var langt fra enestående på verdensbasis. Det hadde Rosaas god kunnskap om. Men det var det første i sitt slag på Madagaskar, og det var et arbeid som i løpet av kort tid ble kjent i brede lag av den norske befolkning.²

Ambohipiantrána var ingen umiddelbar suksess. Først ved nytt-år 1888 fikk stedet sin første innbygger. Han kom av egen fri vilje. Tjue år senere bestod anlegget av 4 landsbyer med nær innpå 900 innbyggere fordelt på 128 små beboelseshus. I tillegg fantes det 1 kirke, 3 skolehus, 4 rismagasiner, 4 sykestuer, 3 badehus samt diverse hus til oppdretting av griser, høns og liknende. Rett utenfor landsbyområdet lå barnehjemmet og et hjem for det sykepleiefaglige personalet, de norske diakonissene. Da var frivillighet en saga blott. Spedalskhet var en trussel mot folkehelsen og skulle bekjempes. Den franske kolonimakt påbød streng isolasjon i institusjoner, og Ambohipiantrána ble innlemmet som et privat foretak i en statlig tiltaksplan.³ Da var arbeidet kjent ikke bare i Norge og på Madagaskar, men også i Europa og i Amerika.⁴

I denne artikkelen skal Misjonsselskapets første spedalskearbeid belyses i et transnasjonalt, et historisk og et teologisk perspektiv. Det betyr at arbeidet skal settes inn i en bredere internasjonal og historisk kontekst ut fra spørsmålene: Hvorfor ble arbeidet startet, hvordan ble det utformet, og hva slags tradisjon stod det i? Deretter skal jeg belyse hvilken rolle kristen teologi spilte for enkelte sider ved arbeidet. Men først noen ord om misjon og forskning.

Misjon og forskning

I følge professor Jarle Simensen er historisk orientert misjonsforskning inne i en spennende fornyelsesfase. Både i Bergen og i Stavanger er det satt i gang tverrfaglige prosjekter, der norsk historisk misjonsmateriale studeres med nye, kritiske øyne og nye faglige innfallsvinkler, metoder og teorier og utnyttes ut fra allmenne problemstillinger i samfunns- og kulturfagene. Den fornyede interessen har sammenheng med en allmenn faglig internasjonalisering og den kulturelle og språklige vendingen innen humaniora og språkvitenskap. Ikke minst skyldes interessen en økende erkjennelse av at misjon er en vesentlig del av norsk allmennhistorie. I årene 1850 til 1950 utgjorde misjonen en bred og dynamisk folkebevegelse som utøvde stor innflytelse over norsk samfunns- og kulturliv, større enn folk flest tror. I samme periode var også Norges internasjonale kontakter i stor grad knyttet opp til kristen misjonsvirksomhet. Å studere misjon kaster dermed lys over moderne norsk historie, vår selvforståelse og vår oppfatning av "de andre". Det gir også kunnskap om den rolle Norden og

nordiske land har hatt i forhold til ikke-vestlige land i og etter kolonitiden.⁵ Oppfatningen av misjon og misjonærer som den økonomiske og politiske imperialismes håndgangne menn og kvinner er med årene blitt betydelig nyansert.⁶ Den moderne misjonsbevegelse, det vil si den som vokste frem på 1800-tallet, har vist seg å være så sammensatt og mangefasettert at fremtidens forskere i følge den australske historikeren Norman Etherington vil måtte sky enkle forklaringer.⁷

Misjonsstudier gir også inntak til å se det transnasjonale ved vår egen historie og åpner mulighetene til å kartlegge samspillet mellom indre og ytre årsaker.⁸ Norsk misjon ble til som følge av impulser utenfra. De ble tillempet våre hjemlige forhold for så å bli ført ut av landet og omplantet av misjonærer under fjernere himmelstrøk. I så måte er Misjonsselskapets lepraarbeid på Madagaskar interessant. Det er et eksempel på misjonsbevegelsens grunnleggende transnasjonale karakter, der impulser av svært forskjellig karakter utveksles på tvers av landegrenser og inngår i et komplekst samspill av prosesser ute i verden så vel som i det norske samfunnet.

En bok om spedalskearbeidet

Thorkild G. Rosaas ledet arbeidet ved Ambohipiantrána i tjueto år, fra det startet i 1887 til han kom til Norge for godt i 1907. Vel hjemme skrev han bok om arbeidet. Den kom ut i 1910 og heter: *Korsets Lægedom. Missionsarbeidet blandt de Spedalske paa Madagaskar*. Boken reflekterer tidens misjonærmentalitet, misjonsideologi og historiesyn. Misjonærene skulle forkynne evangeliets lys i hedningenes mørke og hadde en optimistisk og urokkelig tro på evangeliets kraft til å skape forandring og fremgang. De delte gjerne samtidens oppfatning av den kristne sivilisasjons overlegenhet i møte med andre kulturer. Alt dette reflekteres i boken til Rosaas. Med ståsted i en kristen grunnanskuelse driver han både kulturkritikk og religionspolemik. Vi finner også klisjéaktige og stereotypiserende beskrivelser av gassere. Dette var et trekk misjonslitteraturen hadde til felles med annen samtidslitteratur. Kirke- og misjonshistorikeren Torstein Jørgensen hevder at misjonærenes karakteristikk av andre folkeslag er mildere enn i opinionen for øvrig. Når misjonærer beskriver afrikansk kultur som mørk, feilaktig og forvrengt, må dette primært oppfattes som *religiøse* kategorier. Afrikanernes "mangler" bestod

i deres hedenskap og i "umodenhet", ikke i noen form for evolusjonistisk underlegenhet som mange ellers mente.⁹ Misjonærene var forankret i en universalistisk antropologi: Alle mennesker er skapt av Gud og i hans bilde, og derfor også prinsipielt likeverdige. Dette synet slår sterkt igjennom i Rosaas' bok.¹⁰

Korsets Lægedom ble skrevet med tanke på et norsk publikum og ut fra et eksplisitt ønske om å påvirke lesernes "kjærlighet til arbeidet blant de spedalske".¹¹ Selv om Rosaas legger vekt på å berette så "objektivt" som mulig, har forsettet konsekvenser for fremstillingen. Boken skulle ikke bare informere, den skulle også legitimere arbeidet og stimulere givergleden. Rosaas var ikke fri til å skrive hva han ville. Forskere som har arbeidet spesielt med misjonslitteratur, påpeker at det foreligger en uuttalt "kontrakt" mellom avsenderen og mottakerne. Fra et resepsjonsteoretisk synspunkt styres forfatteren av lesernes forventninger. Det betyr at man må nærme seg fremstillingen kritisk spørrende til hans vinklinger. Boken er likevel en viktig kilde til kunnskap om spedalskearbeidet. Teksten refererer til en virkelighet som kan kontrolleres ved hjelp av andre kilder. Men fordi Rosaas skrev for misjonsvennene, har han en tendens til å overkommunisere misjonærenes rolle i arbeidet og underkommunisere gassernes.¹² Boken avspeiler likevel helt konkret det alle andre vet å fortelle om Rosaas: At han hadde et nært og utstrakt samarbeid med gassere.¹³

Thorkild G. Rosaas

Gårdbrukersønnen Thorkild Guttormsen Rosaas fra Iveland ble født i 1841 og døde i 1913. I 1864 begynte han på Misjonsskolen i Stavanger etter å ha gått i snekker- og tømmermannslære noen år. I 1869 kom han som misjonsprest til Madagaskar, der Misjonselskapet med gassiske myndigheters tillatelse nettopp hadde startet arbeid.¹⁴ I 1872 ble han plassert i Antsirabe.¹⁵ Der bodde og virket han frem til 1907, bare avbrutt av to Norges-opphold.¹⁶ Rosaas svarer til den misjonærtype Andrew F. Walls hevder greide seg best i den moderne misjonsbevegelses pionerfase: Han kom fra enkle kår og et pliktbasert samfunn, der gudsfrykt med nøysomhet var levende idealer. Han kjente sin Bibel, var opplært i et håndverk, hadde et godt hode og en sunn dømmekraft.¹⁷ Nettopp denne bakgrunnen var viktig for å kunne lykkes i en pionerfase, da kravene var mange og sammensatte.

Rosaas utførte trofast det han som misjonsprest var pålagt å gjøre: Å forkynne evangeliet og etablere menigheter. Men ingen annen NMS-misjonær utfoldet en slik bygge- og anleggsvirksomhet som han. Misjonsstasjon, bolighus, kirker, skoler, hospital, kurbad, spedalskekoloni – den ene institusjonen etter den andre så dagens lys. I løpet av hans tid ble Antsirabe ikke bare et misjonssentrum, men også en by dit folk kom langveisfra for å bli behandlet ved de varme kildene Rosaas oppdaget.¹⁸ At det i dagens Antsirabe finnes en plass som heter Square Rosaas og en statue av ham, signaliserer hans betydning. At gasserne samme sted også har reist en statue av hans nære medarbeider, presten Rajaona, sier minst like mye.¹⁹ Hadde det ikke vært for ham og en hærs-kare gassiske medarbeidere, hadde Rosaas ikke lyktes. Historiske studier viser da også at nasjonale medarbeidere har spilt den langt viktigste rollen i spredningen av kristendommen lokalt. Misjonærene ble som oftest knyttet opp til institusjonsarbeidet.²⁰

Født i 1841 tilhørte Rosaas en generasjon opptatt av og involvert i reform og modernisering av det norske samfunn.²¹ Dette reflekteres i hans arbeid på Madagaskar. I Antsirabe bidro han til å reformere fengselsvesenet, et felt man lenge hadde vært opptatt av i Europa.²² Som aktiv i Misjonsselskapets arbeid i Norge var han også innforlivet med foreningsdemokrati og representative valgordninger. Muligens har han også hatt kjennskap til reformbevegelsen innen Den norske kirke og dens bestrebelser på å innføre en demokratisk valgordning i Den norske kirke. I 1878 innførte han i sitt distrikt på Madagaskar valgte menighetsråd og representative fellestrådsmøter med myndighet til å fatte bindende flertallsbeslutninger. Som han kjente det fra Norge, satte han også i gang månedlige misjonsmøter, der folk samlet inn penger til å lønne gassiske menighetsarbeidere rundt om i distriktet.²³ Dermed la han grunnen for et kommunikativt fellesskap der gassere var i flertall og misjonæren bare var én av mange stemmer. Dette innebærer en mye større gassisk innflytelse på det lokale menighetsarbeid enn vi er vant til å tenke. Lepraarbeidet Rosaas initierte, kan ikke tenkes uten dette nettverkets aktive medvirkning og innflytelse.

Lepraarbeidet i transnasjonalt perspektiv

Da Thorkild Rosaas startet opp lepraarbeidet i 1887, var den vestlige verden i ferd med å ta opp kampen mot denne fryktede og

fryktelige sykdommen. De fleste av oss kjenner den under navnet spedalskhet. I dag bruker man gjerne den medisinske definerte betegnelsen lepra, som er gresk og betyr "skjelldekket".²⁴

Lepra er en kronisk infeksjonssykdom, som forårsakes av en stavformet bakterie, *Mycobacterium Leprae*, og utvikles over lang tid. Ved inngangen til 1800-tallet var sykdommen i ferd med å bli et betydelig helseproblem i Europa. Problemet var at man ikke visste om den skyldtes arv eller smitte. Norge var et av de landene som var hardest rammet med nærmere 2600 registrerte tilfeller i 1860-årene.²⁵ Dette vet vi fordi Norge i 1856 hadde opprettet et nasjonalt pasientregister over spedalske. Registeret var en medisinsk nyvinning. Det muliggjorde systematisk forskning på sykdommen og la også grunnlaget for å sette inn med kontroll og sykdomsforebyggende tiltak.²⁶ I 1873 ble leprabasillen oppdaget av Gerhard Henrik Armauer Hansen (1841-1912), som var lege ved Pleiestiftelsen for spedalske i Bergen. Dermed var det sannsynliggjort om enn ikke endelig bevist at sykdommen ble overført ved smitte.²⁷ Men hvordan den smittet, det visste man ikke.

Oppdagelsen av leprabasillen førte til en omlegging av helsepolitikken i en rekke land. De syke måtte isoleres fra de friske for å hindre videre utbredelse av sykdommen. Først i 1940-årene fant man frem til medisiner som har effekt på sykdommen. I dag vet vi at man kan være smittet av lepra uten å utvikle klinisk påvisbar sykdom. Om en smittet person blir syk eller ikke, avhenger av tilleggsfaktorer som ennå ikke er avklart.²⁸ På verdensbasis registreres så mye som 650 000 nye tilfeller årlig, og på Madagaskar er Misjonsselskapet fremdeles involvert i lepraarbeid.²⁹

I 1910 skrev Rosaas: "Det er en frygtelig Dag for et Menneske, naar han eller hun oppdager: Du er spedalsk. Thi denne Sygdom er i Virkeligheden uhelbredelig. Endnu kjender man ingen Medicin eller Behandling, som kan helbrede den".³⁰ Sykdommen har lang inkubasjonstid før den bryter ut. De første tegnene er misfargede flekker på kroppen, nedsatt følelse og oppsvulmede sener. Sykdommen angriper hud og nerver og går særlig ut over hender og føtter, men også ansiktet kan bli angrepet. Pasienten kan miste syn og stemme. Nerveskadene gir nedsatt følsomhet og muskelsvinn. Det gjør det vanskelig å bevege seg og medfører også at den syke lett får sår og infeksjoner. I dag kan sykdommen behandles. Før ble mange både funksjonshemmede og vansirede. I et langt fremskredent stadium har de fleste problemer med å

greie seg. På Rosaas' tid var lepra en vanskjebne nesten uten side-stykke.³¹

Rosaas forteller at gasserne hadde forestillinger om sykdommen dels som smittsom, dels som arvelig. Sykdommen kjente ingen aldersgrense og kunne ramme hele familier. De spedalske, særlig etter at sykdommen hadde brutt ut, ble betraktet som "urene" og utstøtt endog av sin egen familie. Den var sosialt stigmatiserende, med utstøtelse, sult og nød som følgesvenner. Rosaas viser hvor dramatisk dette var ved å sitere et gassisk ordtak: "Er Broderen spedalsk, saa væmmes Søsteren ved ham, er Søsteren spedalsk, saa væmmes Broderen ved hende."³²

Etter middelalderen var spedalskhet nesten blitt borte i Europa. Men mot slutten av 1700-tallet økte forekomsten, og dette bekymret europeiske myndigheter. Man fryktet at sykdommen kunne komme tilbake på grunn av økt kontakt med land der den var mer utbredt, som for eksempel i India og Kina. Skjebnen til den belgiske pater Damien (1840-1889) bidro sterkt til å øke frykten. I 1873 hadde han frivillig og uten returbillett slått seg ned for å virke som prest blant spedalske som var isolert i egen koloni på øya Molokai, Hawaii. Etter 13 års virke ble han i 1886 erklært spedalsk og døde av sykdommen tre år senere. Da hadde hans navn allerede fløyet verden over, takket være internasjonal presse.³³

Pater Damians tilfelle syntes å bekrefte at sykdommen var smittsom. Innsatsen for å bekjempe lepra økte. Amerikanske myndigheter satte i gang klappjakt på de spedalske. I India overlot britiske kolonimyndigheter til misjonen å få de spedalske bort fra gatene.³⁴ En av disse misjonsorganisasjonene var den evangeliske "Johannitterordenen", som drev 100 spedalskehjem i India og Kina.³⁵ Et velstående medlem av denne ordenen, Mr. MacLean, besøkte Madagaskar i 1886 og lovt rundhåndet støtte dersom Det Norske Misjonsselskap ville ta opp spedalskearbeid på øya. Rosaas gikk med andre ord i ferdiglagte gjerninger. Da han foreslo å starte virksomhet blant spedalske, var grunnkapitalen allerede sikret. Derfor hadde Misjonsselskapets ledelse få problemer med å si ja.³⁶

Men hva beveget Rosaas til å foreslå et arbeid blant spedalske? Selv forteller han at det var et møte med en spedalsk i stor nød. Andre vet å fortelle at han lenge hadde tenkt mye på hva som kunne gjøres for denne utsatte gruppen. Madagaskar var et land hjemsoekt av sykdommen. Misjonærene anslo at nærmere 1 % av

befolkningen var angrepet, det vil si et sted mellom 20-30 000 mennesker.³⁷ For å få bukt med sykdommen hadde den gassiske regjering i 1881 innført en forordning som påbød isolering av spedalske på øde, ubebodde steder. Før hadde de holdt til i nærheten av landsbyene sine, der deres nærmeste hadde kunnet sørge for dem. Nå ble de henvist til hverandre ute i ødemarken, langt fra folk. Riktignok påla den nye loven folket å sørge for de spedalske med hus, mat og klær. På grunn av avstandene ble forpliktelsene i liten grad oppfylt. I stedet bidro forordningen til å øke aversjonen mot de syke. Uten at det hadde vært myndighetenes hensikt, ble de spedalskes levetilstand betydelig forverret.³⁸

Rosaas var på såkalt hjemmeopphold i Norge fra 1883 til 1886.³⁹ Nå var det nettopp i 1880-årene at Norge begynte å bli internasjonalt kjent for sin vellykte leprapolitikk og fikk status som et foregangsland innenfor offentlig lepraarbeid.⁴⁰ I 1885, mens Rosaas var på hjemmeopphold, fikk Norge en ny og meget omdiskutert lov, som påbød tvungen isolasjon av spedalske, i institusjon eller i eget rom i hjemmet. Dette har ikke gått ham forbi. Alt tyder på at Rosaas skaffet seg kunnskap om lepra og lepraarbeid under sitt Norges-opphold. Men han var prest, ikke medisinsk sakkyndig, og det trengtes i moderne spedalskearbeid.⁴¹ Nå drev Misjonsselskapet allerede et omfattende medisinsk arbeid på Madagaskar, i samarbeid med gassiske myndigheter og engelsk misjon. Uten dette hadde Misjonsselskapet og Rosaas ikke kunnet sette i gang et *medisinsk* forsvarlig spedalskearbeid.⁴² Man trengte leger til å vurdere innleggelse og til å behandle de spedalske for andre sykdommer de lett pådro seg.⁴³ Men de syke trengte mer enn dette, de trengte også kontinuerlig *pleie*. Derfor ba Rosaas NMS om sykepleiefaglig hjelp. I 1890 kom diakonissen Marie Føreid (1861-1940) fra Øyslebø til Ambohipiantrána. Der arbeidet hun til 1912, bare avbrutt av et to-års-opphold i Norge. I tillegg til diakonisseutdanningen hadde hun et halvt års spesialstudier fra Reknes spedalskehospital utenfor Molde. Da hun kom til Ambohipiantrána, overtok hun hovedansvaret for og overoppsynet med den daglige driften og pleien av de syke.⁴⁴ Rosaas fortsatte som institusjonens øverste leder med ansvar for den kirkelige betjening. Som pater Damien utsatte de seg for smitte. Men til forskjell fra ham bodde de ikke sammen med de spedalske og iakttok et "moderne" smitteregime.

Et historisk perspektiv

Misjonsselskapets lepraarbeid på Madagaskar må også ses i et historisk perspektiv. Misjon i imperialismens æra, det vil si på 1800-tallet, er bare et av mange kapitler i den 2000-årige fortellingen om kristendommens utbredelse i verden.⁴⁵ Moderne misjon oppstod i rammen av en etablert historisk institusjon og trakk på en lang historisk arv når det gjaldt omsorg for fattige og nødlidende, de spedalske inklusive. Bibelen har mange referanser til sykdommen, og Det nye testamente inneholder konkrete oppfordringer til å følge Jesu eksempel og øve barmhjertighet i møte med spedalske. Dette har til alle tider motivert kirken og enkeltmennesker til diakonal innsats. I middelalderen bygde man asyl for spedalske, ofte i tilknytning til klostre. De ble betjent av prester, ikke av leger.⁴⁶ Det samme mønsteret finner vi igjen i lutherske Norge på 1800-tallet, de spedalske ble betjent av prester.⁴⁷ Rosaas førte arven videre på Madagaskar.

Nå vokste Rosaas opp i et Norge, der kirken og religionen fremdeles representerte en overordnet ramme om samfunnslivet og presten hadde en nøkkelrolle i forhold til skole og fattigvesen. Dette mønsteret overførte misjonærer av Rosaas' generasjon til misjonsmarken. Først etablerte de kirke, så startet de kirkeskole og tiltak for fattige og nødlidende. Det nye i et kirkehistorisk perspektiv var at misjon og vitenskapelig medisin gikk i kompaniskap og i løpet av 1840-årene utviklet et nytt fenomen: legemisjon, med spedalskearbeid som en spesialgren.⁴⁸

Livet i Ambohipiantrána – teologiske momenter

Rosaas ønsket ikke bare å avhjelpe ytre nød, han ville tilby de spedalske et hjem. Begrepet signaliserer en hel ideologi om betydningen av tilhørighet og gjensidig forpliktende relasjoner preget av nærhet, kjærlighet, omsorg, ansvar og disiplinering. Men Ambohipiantrána var ikke et hvilket som helst hjem, det skulle være et *kristent* hjem. Dette kommer symbolsk til uttrykk ved at kirken ble plassert på en høyde mellom de fire byene. Virksomheten fløt med andre ut av kirkens vesen. Det var troens mysterium, inkarnasjonen, som la de grunnleggende premissene for arbeidet. Gud ble menneske i Jesus Kristus. På samme måte skulle hans menighet elske alle mennesker og alt hva menneskelig var. Troen hørte til i virkelighetens verden. Den skulle omsettes i hverdagens gjerninger til beste for nesten og fellesskapet. Virk-

somheten var båret oppe av den kristne skapertanke. De sykes verdi lå ikke i hva de kunne gjøre eller hvordan de så ut, deres verdi og verdighet lå i at de var skapt i Guds bilde.

Betegnelsen hjem signaliserer at de syke skulle bekreftes som noe mer og noe annet enn syke. Som i et hjem skulle man engasjere seg i hverandres liv. Som i et hjem var man lukket inn i et støttende omsorgsfellesskap, og som i et hjem ble man utfordret til å bruke og å utvikle sine ressurser. Som i et hjem skulle man kunne hente trøst i nød og styrke til å takle en vanskelig hverdag. Som i et hjem hadde man et opplysende og oppdragende siktemål, og som i et hjem fantes det kontroll og grenser. Dette la føringer for organiseringen av livet ved Ambohipiantrána.

Ideologien om en institusjon som et hjem var inspirert av "indremisjonens far", den tyske presten J. H. Wichern (1808-1881), som hadde bygd opp et omfattende kristelig-sosialt arbeid i Hamburg i 1830- og 40-årene⁴⁹ Men kreative Rosaas anla små hus med plass til 5-6 personer, ikke "lange, sammenhengende Barakker" á la Wichern og norske institusjoner. Å bygge smått var fleksibelt og økonomisk all den tid man ikke visste hvordan tiltaket ville slå an. Men primært satset Rosaas på småhus fordi han anså det som det hyggeligste for de syke og det mest hensiktsmessig av sanitære grunner.⁵⁰ På den måten kom Ambohipiantrána til å likne gassiske landsbyer, og på gassisk vis var man selvhjulpne på alle vis. Men med sine rette gater, sin beplantning, sine skole- og forsamlingshus var Ambohipiantránas fire landsbyer mer moderne enn gassiske landsbyer flest.⁵¹ Rosaas fornyet og moderniserte, i rammen av gassisk tradisjon og byggeskikk.

Frivillighet var et ledende prinsipp i arbeidet. Inntil kolonimakten innførte sine tvangstiltak, la man seg inn helt frivillig. Men hadde man lagt seg inn, var det vanskeligere å komme ut. Institusjonsflukt var et problem man måtte hankes med på Madagaskar så vel som i Norge.⁵² De sykeste var fullstendig avhengig av misjonen når det gjaldt ytelser og pleie. De friskere kunne, hvis de ville, dyrke jord og holde dyr og på den måten forbedre sin levemåte. Mennene kunne skaffe seg ekstra fortjeneste ved byggearbeid og reparasjoner, kvinnene ved søm. Etter hvert som arbeidet vokste, ble området delt i 12 distrikter med ca 70 personer pr enhet. Her aner vi impulser fra den skotske presten Thomas Chalmers (1780-1843), som reformerte fattigomsorgen i Edinburgh og inspirerte tilsvarende opplegg i regi av norsk indremisjon.⁵³

Hvert distrikt valgte en oppsynsmann seg i mellom. De skulle sørge for at alt var i orden, at renslighetsregler ble overholdt samt melde fra til diakonissene om noen ble syke, flyktet eller liknende. Hvert distrikt hadde to sykepleiere, en mannlig for mennene og en kvinnelig for kvinnene. Ved sykehusene brukte man de spedalske som pleiere. Andre var sysselsatt i distribusjonen av klær, medisiner og levnettsmidler, og barna gikk på skole.⁵⁴ Til tross for sykdom og hyppig død var de spedalske involvert i en så normal livsutfoldelse som overhodet mulig.

”Ligrov” og ekteskap

Rosaas legger ikke skjul på de problematiske sidene ved å drive et ”hjem” med hundrevis av innbyggere.⁵⁵ Et av problemene dreide seg om det han kaller ”Ligrov”. Begrepet antyder en underliggende religiøs tematikk og er knyttet til tradisjonell gassisk anekult. Det hendte nemlig at slektninger kom og grov opp de avdøde legemer om natten. I gassiske øyne var det en stor ulykke å måtte begraves utenfor familiegraven. Derfor var det simpelthen de pårørendes plikt å hente de døde hjem. Bare slik kunne den døde og de selv få fred. Rosaas oppholder seg imidlertid ikke ved den religiøse problematikken. At den i høyeste grad var en del av helheten, er likevel åpenbart. Anekult og kristendom var som ild og vann. Rosaas sitt hovedproblem ser ut til å ha vært av politisk karakter. Misjonen hadde nemlig rapporteringsplikt til den franske administrasjon. Det som for gasserne dreide seg om religiøse plikter, handlet for myndighetene og derfor også for misjonærene om å hindre videre utbredelse av spedalskhet. Også de døde smittet, og i en kultur hvor man på ulike måter behandlet de døde og også skiftet liksvøp, måtte det nødvendigvis oppstå problemer.⁵⁶ Den modernisering leprapolitikken og misjonen representerte, kom i konflikt med tradisjonelle gassiske verdier. I Ambohipian-trána var det bare én ting som hjalp: Kontroll, det vil si høye gjerder rundt gravplassen samt nattevakt ved pålitelige kristne. Men Rosaas kjente gassere godt nok til å vite at det kostet også for dem.

Et særtrekk ved anstalten var at man tillot ekteskap mellom de syke. Dette gikk på tvers av norsk så vel som fransk leprapolitikk, der seksuell isolasjon ble ansett som nødvendig for å hindre smitte og videre utbredelse av sykdommen.⁵⁷ Ordningen var noe man ”motstrebende” hadde gått med på for å unngå verre onder som

løse forbindelser, usedelighet og rømninger. Gasserne var ifølge Rosaas ikke vante til å leve ugifte og praktiserte "fri Kjærlighed". Det kunne misjonen ikke tillate. Men Rosaas omtaler faktisk ekteskapsordningen i svært så positive ordelag. Å leve i ekteskap gjorde de syke "ganske annerledes lykkelige og tilfredse". De følte seg ikke lenger som fanger i et fengsel, og; to funksjonshemmede kunne hjelpe og utfylle hverandre praktisk og dermed greie seg bedre enn én. Ordningen begrunnes dermed ikke bare moralsk, men også skapelsesteologisk. Seksualitet og også det syke menneskes grunnleggende behov for nærhet legitimeres – innenfor bestemte rammer.⁵⁸ Ordningen bidro til ytterligere å normalisere livet i en hverdag som ellers var bestemt av en skjebnetung sykdom.⁵⁹ I Ambohipiantrána begravde man ikke bare sine døde, man feiret også livet i form av ekteskapsinngåelser – og barnefødsler.

Hvordan få friske barn av spedalske foreldre?

At de spedalske fikk barn, representerte en særegen utfordring: Hva skulle man gjøre for å redde dem fra smitte og å lide samme skjebne som foreldrene? Med andre ord: Hvordan skulle man få friske barn av spedalske foreldre?⁶⁰ Da Marie Føreid kom til Madagaskar i 1890, hadde hun med en hilsen til misjonslegene fra dr. Edv. Kaurin, overlegen ved Reknes spedalskehospital. Han anbefalte misjonen å forsøke å skille nyfødte barn fra sine spedalske foreldre. Et slikt forsøk ville være av vitenskapelig betydning med tanke på sikrere å kunne avgjøre om spedalskhet var smittsomt eller arvelig.⁶¹ Misjonen gikk inn for dette, men det tok noen år før arbeidet kom i gang. Først i 1897 fikk man bygget et barnehjem rett utenfor Ambohipiantrána. Hvorvidt denne nærheten innebar noen form for kontakt mellom de syke og deres barn, tier Rosaas om. Han tier også om hva det har kostet foreldre å måtte gi fra seg barna sine. Mange av de små ble for øvrig nokså fort foreldreløse. Selv med god pleie var dødeligheten blant de spedalske relativt høy. Nå viste det seg at mange av de spedalskes slektninger gjerne ville adoptere barna.⁶² På den måten kom de tilbake til sine egne. I det gassiske samfunn "flyter" barna på en annen måte enn vi er vant til. Barn er storfamiliens felleseie. På gassiske kalles også inngiftede tanter og onkler for mor og far. Så selv om den biologiske far og mor ble borte, hadde barna i henhold til gassisk tankegang fremdeles foreldre i live.⁶³

Omvendelser

Ambohipiantrána var et sted der spedalske ikke bare skulle oppbevares, men få pleie. Oppgaven var å lette og lindre de spedalskes timelige nød. Man skulle forlenge deres livsdager, og de syke skulle oppleve at de tross sin foraktede og smittefarlige tilstand, var omfattet med kjærlighet, vennlighet og omsorg. Men åndelig pleie var like viktig, om ikke viktigere. Flertallet av de spedalske var hedninger. Derfor var det en kristenplikt og en barmhjertighetsgjerning ikke bare å stille deres timelige nød, men også å bringe dem det "glade Budskab om Guds store og rige Kjærlighed" i Jesus Kristus.⁶⁴ Å være spedalsk var ille. Å være spedalsk og hedning var i følge Rosaas verre. Da var man uten Gud, uten håp og uten kjærlighet. Derfor var det misjonærenes oppgave å bringe dem frem til fred med Gud og håp om en evig herlighet.⁶⁵ Rosaas kunne fortelle sitt lesende publikum at spedalskearbeidet bar frukt når det gjaldt omvendelser. Dette hørte med til den uutalte leserkontrakten mellom ham og leserne og legitimerte innsatsen så vel som kostnadene. Av totalt 1700 beboere gjennom 20 år var bare litt over 200 kristne da de kom. Etter eget ønske var 1100 blitt døpt og "tatt opp i kirken". Resten, det vil si rundt hver fjerde av dem som hadde bodd i anstalten, forble "hedninger".⁶⁶

Her ligger selvsagt spenninger Rosaas ikke berører. Omvendelsesprosenten er oppsiktsvekkende høy, over 65 %. Den kan forklares som en transaksjon, det vil si at omvendelsen er koplet til ønsket om å få del i og maksimere materielle goder og/eller immanente verdier.⁶⁷ Man skal ikke se bort fra at dette har vært tilfellet. Heller ikke kan man se bort fra sosialt press. De spedalske var henvist til Ambohipiantrána på godt og vondt. I en liminal tilstand var de også særlig sårbare for påvirkning. Det er likevel ingen grunn til å undervurdere det religiøse motivet. Kristendommens universalitet og synet på lidelse kan ha virket tiltrekkende. Gjennom konkrete handlinger pekte de kristne på en Gud som selv visste hva lidelse var. Ved å bli kristne ble de syke også inkludert i et sakramentalt fellesskap som både erstattet og overskred det slektsfellesskap de ikke lenger fysisk kunne være en del av. Mange har dessuten hatt kjennskap til kristendommen fra før de kom. Det ser også ut til at den store gassiskledede vekkelsen som brøt ut rundt 1900 og med eruptiv kraft bredte seg over det gassiske høyland, slo inn i Ambohipiantrána⁶⁸ Rosaas vet å fortelle at spedalske som selv var kristne, virket som evangelister blant sine

egne.⁶⁹ Indirekte er denne opplysningen med på å understreke de nasjonale kristnes avgjørende betydning i det kristningsarbeidet som fant sted i Ambohipiantrána. Rosaas kom en gang i uken eller når han ble tilkalt. Hans skjøttet også annet arbeid. De spedalske evangelistene hadde sitt virkefelt utelukkende ved Ambohipiantrána og var til stede 24 timer i døgnet år etter år.

Konklusjon

Spedalskearbeidet på Madagaskar var et resultat av kryssende norske og utenlandske impulser. Det fikk sin utløsning ved en handlingens mann og hans møte med naken nød. At dette ble materialisert i et omfattende arbeid til beste for en sosialt stigmatisert gruppe, henger sammen både med et idealistisk livssyn og de mulighetsbetingelser som lå gjemt i det nettverket Rosaas tilhørte både i Norge og på Madagaskar. På et mikronivå reflekterer Misjonsselskapets lepraarbeid utviklingen innen internasjonal lepraforskning og leprapolitikk på et makronivå. Samtidig inngår det som et kapittel i en 2000 år gammel fortelling, der det ennå gjenstår å få innblikk i hvordan Den gassisk lutherske kirke selv vil beskrive og tolke misjonens lepraarbeid.

Noter:

- ¹ Rosaas 1910, 67. Prøveforelesning for den teologiske doktorgrad ved Det teologiske Menighetsfakultet 17.10.2007, selvvalgt emne.
- ² Rosaas 1910, 11-16, 65-66.
- ³ Rosaas 1910, 17, 23f., 26, 29-30, 74. I 1904 var det registrert 871 "pensjonærer". I 1910 fantes det 8 statlige spedalskeinstusjoner, 2 norske (Ambohipiantrána + Morondava), 1 engelsk, 1 katolsk (jesuittene).
- ⁴ Birkeli 1949, 148. Birkeli nevner Norden, Tyskland, England og Amerika. Jf. Rosaas 1910, 66, som gjengir uttalelser fra "Madagascar News" (1890) og "Journal officiel" (1900).
- ⁵ Simensen 2007; Nielssen og Okkenhaug 2007; Gullestad 2007, 10. Gullestad viser hvordan norsk misjonspropaganda har bidratt til å forme moderne norsk selvforståelse og oppfatning av andre.
- ⁶ Eksempelvis Drønen 2007a, en avhandling om Dii-folkets møte med norske misjonærer i Nord-Kamerun.
- ⁷ Etherington 2005, 18.
- ⁸ Simensen 2007.
- ⁹ Jørgensen 2006, 143-147.
- ¹⁰ Rosaas 1910, 46.
- ¹¹ Rosaas 1910, forord.

- ¹² Både Mikaelsson 1988, 43-45 og Skeie 2005, 8f., 19-27 diskuterer misjonslitteratur og sjangerspørsmålet. Skeie påpeker som et generelt problem misjonslitteraturens underbelysning av møtet med gassere.
- ¹³ Nakkestad 1960, 230.
- ¹⁴ Birkeli 1949, 43-65, om startvanskene.
- ¹⁵ Byen ligger 17 mil sør for hovedstaden Antananarivo ca 1500 meter over havet.
- ¹⁶ Danbolt 1948, 34. Nakkestad 1960 er skrevet på bakgrunn bl.a. av Rosaas sine dagbøker, som finnes i NMS' Arkiv, Stavanger. Boken blander fakta og fiksjon og må derfor brukes med stor skjønnsomhet.
- ¹⁷ Walls 2005, 167.
- ¹⁸ Birkeli 1949, 103-105; Nakkestad 1960.
- ¹⁹ Telefonsamtale med professor Øyvind Dahl, Misjonshøgskolen, 28.09.2007.
- ²⁰ Etherington 2005.
- ²¹ Slagstad 1998.
- ²² Norseth 2007, 183f.
- ²³ Nakkestad 1960, 107f.; 230; Birkeli 1949, 100f. Birkeli mener han hentet inspirasjonen fra London Missionary Society (LMS). Dette utelukker ikke at han kjente reformbevegelsens ideer og forslag. Jf. Oftestad 2005, 226f.
- ²⁴ *Ascheboug og Gyldendals store norske leksikon 2005*; <http://www.lepra.no/default.asp?kat=289&id=747>, 26.09. 2007.
- ²⁵ Irgens 2006; Nissen 2000 (1877), 187. For Norges del: 16,5 tilfeller pr. 10 000.
- ²⁶ Irgens 2006. To år tidligere var det opprettet en nasjonal overlegestilling.
- ²⁷ Vogelsang 1962, 23, 25.
- ²⁸ *Mycobacterium leprae*. Finnes i to former, en knutet og en glatt, som ofte går over i hverandre. Rosaas 1910, 4; Gould 2005, 15f; Irgens 2006, 39.
- ²⁹ To prosjekter, Mangarono og Bekoaka i Morondava, i samarbeid med Den gassisk lutherske kirke (FLM) på Madagaskar. http://www.nms.no/madagaskar_prosjekter/bistand, 29.09.2007.
- ³⁰ Rosaas 1910, 4.
- ³¹ Rosaas 1910, 5. Til en bibelsk beskrivelse, se Job 18, 13: "Hans hud fortæres stykke for stykke, en dødelig sykdom eter hans lemmer." (Etter Rosaas' bibeloversettelse.)
- ³² Rosaas 1910, 3.
- ³³ Gould 2005, 18, 59-93. Charles W. Studdard, en amerikansk professor i engelsk litteratur, besøkte kolonien i 1884 og utgav *The Lepers of Molokai* i 1886, etter at Damien var diagnostisert spedalsk. Etter hans død kom det en rekke bøker og småskrifter om ham, nærmest av hagiografisk karakter, f. eks. Farrow 1937.
- ³⁴ Gould 2005, 18, 109f.
- ³⁵ Ca 6700 syke iflg. Rosaas.
- ³⁶ Rosaas 1910, 13f.; Birkeli 1949, 130. Han var i Norge fra 1883-1886.
- ³⁷ Rosaas 1910, 2.
- ³⁸ Rosaas 1910, 11f.; Nakkestad 1960, 143.
- ³⁹ Danbolt 1948, 34; Nakkestad 1960, 121-142.
- ⁴⁰ Sandmo 2006, 52.
- ⁴¹ Vogelsang 1962, 28f.; Andresen 2006. I 1877 kom en lov om tvungen innleggelse av fattige pasienter. Den stadfestet allerede eksisterende praksis. For

- gifte personer fantes et unntak. De måtte selv godta å bli skilt fra ektefellen. Loven av 1885 påbød isolering. Den tar også opp rømning og fastslår at rømninger som ville tilbake, selv måtte bære omkostningene ved ny innleggelse.
- ⁴² Birkeli 1949, 128-131, 149f.; Munthe 1985, 39f., 43f., 49-51, 113f. Det var stor interesse for legemisjonen blant norske vitenskapsmenn. I 1882 opprettet professorene Winge, Lochmann og Waage en komité for legemisjonen på Madagaskar i Kristiania. Dermed var det knyttet en profesjonsmessig kontakt mellom det medisinske miljøet i Norge og medisinsk arbeid på Madagaskar.
- ⁴³ Rosaas 1910, 80f.
- ⁴⁴ Danbolt 1948, 34, 76f. Språkstudier i Frankrike og Norges-opphold 1900-1902; til Norge i 1912 av helsemessige årsaker; bestyrerinne ved Ambohi-oiantråna 1920-1925. I 1905 fikk hun den franske regjerings æresmedalje (Médaille d'honneur). Nakkestad 1972 er en biografi basert på kildestudier, skrevet som fiksjon i et hagiografisk toneleie.
- ⁴⁵ Etherington 2005, 2.
- ⁴⁶ Gould 2005, 5-8; Andresen 2006, 75. I rammen av middelalderens teologi kunne spedalskhet tolkes som tegn på en spesiell guddommelig nåde og derfor et religiøst kall. Mange leprosaries hadde følgelig karakter av religiøse ordener.
- ⁴⁷ Hammerborg 2006, 40-41. I 1816 publiserte Johan Ernst Welhaven en artikkel i den svenske legeföreningens tidsskrift der han beskrev sykdommen og mænte myndighetene til innsats for de spedalske. Welhaven var prest ved St. Jørgens hospital for spedalske i Bergen, et gjenværende asyl fra middelalderen. Artikkelen resulterte i ansettelse av to pleiere og en kirurg ved sykehuset (1817).
- ⁴⁸ Christlieb 1895, 15f. Opptakten til den moderne legemisjon ble gjort i Edinburgh i 1841, da Edinburger Medical Missionary Society ble stiftet, med den kalvinske presten og sosialreformatoren Thomas Chalmers som én av initiativtakerne. Misjonsselskapets legemisjon var inspirert herfra. Jf. Munthe 1985.
- ⁴⁹ Rudvin 1967, 59-60.
- ⁵⁰ Rosaas 1910, 20.
- ⁵¹ Telefonsamtale med arkivar Nils-Kristian Høimyr, Misjonshøgskolen, Stavanger, 04.09.2007. Arbeidet ved Antsirabé førte også til at andre misjonsstasjoner fikk lov til å opprette små, midlertidige hjem. Rosaas 1910, 27.
- ⁵² Rosaas 1910, 39f.; Andresen 2006, 75. Loven av 1885 tok også opp problemet med rømning.
- ⁵³ Rudvin 1967, 60; Holter 1984.
- ⁵⁴ Rosaas 1910, 43-45.
- ⁵⁵ Rosaas 1910, 32-42. Han nevner tre større problemer: det seksuelle, flyktningproblemet og "ligrov".
- ⁵⁶ Birkeli 1944, 13-19.
- ⁵⁷ Irgens 2006, 26; Rosaas 1910, 37.
- ⁵⁸ Rosaas 1910, 35-38.
- ⁵⁹ Rosaas 1910, 74.
- ⁶⁰ Rosaas 1910, 59-66.
- ⁶¹ Birkeli 1949, 147. Da misjonens tillitsmann på Madagaskar gav klarsignal, skrev Kaurin om dette i *Norsk Magazin for Lægevidenskaben* og stilte seg i spissen for innsamlingen til et barnehjem.

- ⁶² Rosaas 1910, 59-64. Syfilis var rene epidemien på Madagaskar og årsak til stor barnløshet.
- ⁶³ Telefonsamtale med professor Øyvind Dahl 04.10.2007.
- ⁶⁴ Rosaas 1910, 13, 14, 46.
- ⁵⁶ Rosaas 1910, 10.
- ⁶⁶ Rosaas 1910, 48, 72. Av totalt 1700 pasienter over 20 år ble 64 % (1098) døpt etter at de kom til anstalten, 14 % (234) var døpt før de kom, mens 22 % (368) ikke tok dåp.
- ⁶⁷ Drønen 2007b, 210.
- ⁶⁸ Birkeli 1949, 188-197; Rosaas 1910, 71.
- ⁶⁹ Rosaas 1910, 56.

Litteratur og trykte kilder:

- Aschehoug og Gyldendals store norske leksikon*, (bind 7), (4. utg.), Oslo: Kunnskapsforlaget, 2005.
- Andresen, A., "Avsondring og pleie på Pleiestiftelsen nr. 1" s. 72-79, Irgens og Nedrebø (red.), 2006.
- Birkeli, E., et al., *Det Norske misjonsselskaps historie. Madagaskar innland, Vest-Madagaskar, Øst-Madagaskar*, Stavanger: Dreyer, 1949.
- Birkeli, E., *Forelesninger over madagassisk religion*, Stavanger: [s.n], 1944.
- Christlieb, T., *Lægemissionen*, Kristiania: Steen, 1895.
- Danbolt, E., *Det norske misjonsselskaps misjonærer 1842-1948*, Stavanger: Det Norske Misjonsselskap, 1948.
- Drønen, T. S., *Communication, conversion, and conservation. The Dii meet the Norwegian missionaries. Northern Cameroon 1934-60*, (School of Mission and Theology dissertation series; vol. 5), Stavanger: Misjonshøgskolens forl., 2007(a).
- Drønen, T. S., "Omvendelse fra islam til kristendom i Vest-Afrika: et sosiologisk perspektiv", s. 205-223, *Norsk tidsskrift for misjonsvitenskap*, 61-2/3, 2007(b).
- Etherington, N. (red), *Missions and empire*, Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Farrow, J., *Damien, the leper*, New York: Sheed & Ward, 1937.
- Gould, T., *Don't fence me in. From curse to cure. Leprosy in modern times*, London: Bloomsbury, 2005.
- Gullestad, M., *Misjonbilder - bidrag til norsk selvforståelse. Om bruk av foto og film i tverrkulturell kommunikasjon*, Oslo: Universitetsforlaget, 2007.

- Hammerborg, M., "Lungegårdshospitalet - sykehuset som skulle finne kuren mot spedalskhet" s. 40-49, Irgens og Nedrebø (red.), 2006.
- Holter, Å., "Da vi fikk en kirkelig fattigpleie i Norge", s. 229-270, *Tidsskrift for teologi og kirke*, 4-55, 1984.
- Irgens, L. M., "Oppdagelsen av leprabasillen" s. 33-39, Irgens og Nedrebø (red.), 2006.
- Irgens, L. M. og Bjerkedal, T. "Lepraepidemiologi i Norge. Lepra-registerets historie fra 1856 til i dag" s. 25-31, Irgens og Nedrebø (red.), 2006.
- Irgens, L. og Nedrebø, Y. (red.), *Lepra*, Førde: Selja forlag, 2006.
- Jørgensen, T., "Misjon som med- og motkultur under kulturimperialismen" s. 141-150, Strandenæs, T. (red.), *Misjon og kultur. Festskrift til Jan-Martin Berentsen*, Stavanger: Misjonshøgskolens forl., 2006.
- Lærum, O. D., "Gerhard Henrik Armaur Hansen (1841-1912)" s. 336-349, *Årbok. Det Norske Videnskaps-akademi*, 2003.
- Mikaelsson, L., "Evangeliets lys og hedenskapets mørke. Kultur-møte til oppbyggelse i norske misjonærens livsskildringer" s. 43-57, *Chaos. Dansk-norsk tidsskrift for religionshistoriske studier*, 1988.
- Munthe, L., *Venstrebandsmisjon? Misjonslegar på Madagaskar frå 1860-åra og ut hundreåret*, Oslo: Luther, 1985.
- Nakkestad, G., *Høvding i tjenerskikkelse. T. G. Rosaas*, [Oslo]: Nomi, 1960.
- Nakkestad, G., *En heltinne blant spedalske. Fra diakonisse Marie Føreids liv og tjeneste*, (3. oppl.), [Stavanger]: Nomi, 1972.
- Nielssen, H. og Okkenhaug, I. M., "Norwegian Missionaries: Practice and Representation in the Formation of 'Self and Other'", *HIFO-nytt*, 2007.
- Nissen, R. og Martinsen, K., *Lærebog i Sygepleie for Diakonisser*, (Gyldendals sykepleieklassikere), Oslo: Gyldendal akademisk, 2000 (1877).
- Norseth, K., "*La os bryte med vor stumbet!*" *Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912*. Avhandling (dr. theol.), Det teologiske Menighetsfakultet, Oslo, 2007.
- Oftestad, B. T., Rasmussen, T. og Schumacher, J., *Norsk kirkehistorie*, (3. utg.), Oslo: Universitetsforlaget, 2005.
- Rosaas, T. G., *Korsets Lægedom. Missionsarbeidet blandt de Spedalske paa Madagaskar*, Kristiania: Bjørnstads Forlag, 1910.

- Rudvin, O., *Indremisjonsselskapets historie*, (bind 1), Oslo: Lutherstiftelsen, 1967.
- Sandmo, S., "Portretter av en sykdom" s. 51-63, Irgens og Nedrebø, 2006.
- Simensen, J., 2007 "Norsk misjonsforskning: faser i utviklingen av historiske studier", s. 227-248, *Norsk tidsskrift om misjonvitenskap* 61-4, 2007.
- Skeie, K. H., *Building God's kingdom in highland Madagascar. Norwegian Lutheran missionaries in Vakinankaratra and Bet-sileo 1866-1903*, (Unipubavhandling), Universitetet i Oslo: Avhandling (dr. art.), 2005.
- Slagstad, R., *De nasjonale strateger*, Oslo: Pax, 1998.
- Vogelsang, T. M., *Om Armauer Hansen og spedalskhetens historie i Norge*, (Universitetet i Bergen, Småskrifter; 12), Oslo: Norwegian Universities Press, 1962.
- Walls, A. F., *The missionary movement in Christian history. Studies in the transmission of faith*, (10. opplag), Edinburgh: T & T Clark, 2005.

Summary

Assisted by local authorities and Malagasy Christians the Norwegian missionary rev. Thorkild G. Rosaas (1841-1923) in the service of the Norwegian Missionary Society (NMS – Lutheran) in 1887 established Madagascar's first organized leprosy colony, situated outside Antsirabe. The objective was to offer the lepers a home where to get bodily as well as spiritual attendance. Ambohipian-trána (the city of mercy) grew quickly. Twenty years later the colony consisted of 4 villages housing 900 inhabitants in 128 smaller homes as well as 1 church, 3 schools, 4 storehouses (rice), 4 wards, 3 bathhouses, houses for livestock of different kinds and 1 children's home. Then the institution was renowned not only in Madagascar and Norway, but also in Europe and the States due amongst other things to the pioneering work of getting healthy children of leprosy parents.

Historically, caring for the sick and the poor has always been an integrated part of the church's commission to the world. Leprosy work in modern times is therefore just another chapter in a more than 2000 years old story taken up by devoted Christians reflecting the deeds and message of Jesus Christ. Theologically it conveys the conception of man created in the image of God whet-

her ill, crippled or not. Serving the sick with the word of God and the sacraments was therefore essential. The church being set in the middle of Ambohipiantrána's four villages underline the ideal of running the institution as a Christian home drawing on the principles outlined by the German J. H. Wichern (1808-1881) and the Scottish Thomas Chalmers (1780-1843), both pastors and social reformers having had impact on Norwegian religious life before Rosaas left for Madagascar.

The leprosy work of NMS reflects then the transnational nature of mission work. In the 1880ties Norway came into the forefront of leprosy research and was internationally known for its successful leprosy politics. Already heavily involved in medical work at Madagascar having been donated a substantial sum of money by a Scotsman for the benefit of the leprous NMS was well equipped to commence leprosy work. Ambohipiantrána is a result of intertwining Norwegian and foreign impulses which were triggered off by Rosaas, a man of action having been aroused by meeting a leper in deep need of care. The materialization of this into a major institution for a socially stigmatized group is due to religious idealism and the possibilities within the international network to which Rosaas belonged. On a local scale Ambohipiantrána reflects international leprosy research and politics on an international level. The work reveals conflicts coming to burial customs, sexual relationships as well as religion. Being a chapter in an old story it still remains to know how the Malagasy themselves conceive of NMS' leprosy work in the nineteenth century.

Kristin Norseth (f. 1949), lærer fra Oslo off. lærerskole 1971, cand. theol. fra Det teologiske Menighetsfakultet (MF) 1998, dr. theol. samme sted 2007. NFR-stipendiat ved MF 1999, fra 2007 førsteamanuensis i kirke- og misjonshistorie. Bred yrkeserfaring innen kristelig organisasjonsarbeid og mediavirksomhet, blant annet Det Norske Misjonsselskap og NRK. Disputerte i 2007 på avhandlingen "La os bryte med vor stumhet!" Kvinnens vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842-1912, som belyser kvinnens deltagelse og virksomhet i norsk kristenliv i det 19. århundre.